

AZƏRBAYCAN

12'2020

1923-cü ildən çıxır

AZƏRBAYCAN YAZIÇILAR BİRLİYİNİN AYLIQ ƏDƏBİ-BƏDİİ ORQANI

Baş redaktor:

İntiqam QASIMZADƏ

Baş redaktor müavini:

Südəbə AĞABALAYEVA

Məsul katib:

Vüsal NURU

REDAKSIYA HEYƏTİ: Ağasəfa, Elçin, Musa Yaqub, Vilayət Quliyev, Firuzə Məmmədli, Məmməd Oruc, Əli Əmirli, Vaqif Bəhmənli, Vahid Əziz, Seyran Səxavət, Saday Budaqlı, Yaşar, Afaq Məsud, Paşa Əlioğlu, Asim Yadigar, Rüstəm Kamal, Ənvər Əhməd, Kamil Əfsəroğlu, Əjdər Ol, Vaqif Yusifli, Fəxri Uğurlu

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı - Az1000
Xaqani küçəsi, 25

Çapa imzalanıb:

07.12.2020

Sifariş 2720

E-mail:

intigam.gasimzade@gmail.com
sudabe334@mail.ru

Telefonlar:

Redaksiya
498-78-10
493-28-32
493-2834
Mühasibat –
493-29-41

Tiraj 500

Kağız formatı

70x108 1/16 - 6,5

kağız vərəqi

11 çap vərəqi

17,2 şərti çap vərəqi

Qiyməti

1 manat 50 qəpik

**Bakı şəhəri,
“Azərbaycan”**

**nəşriyyatının mətbəəsində
ofset üsulu ilə çap olunur**

**Dərc olunmuş yazılar qəbul edilmir.
Əlyazmalara rəy verilmir və qaytarılmır.**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

MİR CƏLAL ADINA II BEYNƏLXALQ HEKAYƏ MÜSABİQƏSİNİN QALİBLƏRİ

Görkəmli Azərbaycan yazıçısı və pedaqoqu Mir Cəlal adına İkinci Beynəlxalq Hekayə müsabiqəsi başa çatmışdır. Bu müsabiqə 2017-ci ilin sentyabrında Bakıda İçərişəhərdə ədibin 1929-1941-ci illər arası yaşadığı mənzilində təşkil olunmuş yerləşən “Ədibin Evi” Yaradıcılıq Mərkəzi tərəfindən təsis edilmişdir. Üç ildən bəri keçirilən müsabiqədə məqsəd bütün dövrlərdə oxucular tərəfindən çox sevilən kiçik hekayə janrının inkişafına müəyyən qədər təkan verməkdir. Artıq tam əminliklə söyləyə bilərik ki, nəticələr ürəkaçandır. Belə ki, ikinci müsabiqənin yekunlarının müzakirəsi zamanı münisflər heyətinin ümumi rəyi belə olmuşdur: müasir dövrdə Azərbaycanda he-

kayə janrına maraq xeyli artmışdır. Müsabiqə iştirakçılarının sayı, iştirakçıların müxtəlif yaş, təhsil, peşəkarlıq kateqoriyalarına aid olması bunu deməyə əsas verir. Eyni zamanda, İkinci Hekayə müsabiqəsində Birinci hekayə müsabiqəsi ilə müqayisədə, iştirakçıların sayının əhəmiyyətli dərəcədə artması da (Birinci müsabiqədə 389, İkinci müsabiqədə 539 müəllif iştirak etmişdir) onu göstərir.

Müsabiqənin nəticələrinə gəldikdə isə, münisflər heyəti müsabiqədə birinci yer üzrə müsabiqənin tələblərinə cavab verən hekayənin olmadığı qənaətinə gəldiyi üçün birinci yer üzrə qalib seçməmişdir. İkinci yer üzrə iki, üçüncü yer üzrə isə üç qalib seçilmişdir. Beləliklə, ikinci yer üzrə Tural Turanın “Xalça oğrusu” və Sevinc Nuruqızının “Kəpənək ömrü” adlı hekayələri qalib olmuşlar. Üçüncü yerə Fuad Əliyevin “Люди Геллерт Уайт” (rus dilində), Vaqif Nəsinin “Badamlar çiçəkləyəndə” və Mirmehdi Ağaoğlunun “Yapon balığı” hekayələri layiq görülmüşlər. Bunlardan əlavə, münisflər Alpay Əhmədova (“Ay işığında tabut”), Esmira İsmayılovaya (“Bir, iki və son”), Nəmət Rüstəmliyə (“Yağış yağsın və yağmasın”), Vahid Aslana (“Müəllim”), Qəşəm Nəcəfzadəyə (“Gəncə göyü”) və Pəri Ağakışiyevaya (“Tut ağacı”) həvəsləndirici mükafatlar verilməsini məsləhət bilmişlər.

Qaliblər və həvəsləndirici mükafatlar alanlar arasında peşəkar yazıçılar və jurnalistlər, eləcə də, dövrü mətbuatda müttəmadi dərc olunan müəlliflər var. Qaliblər sırasında yer alan Fuad Əliyev 132-134 nömrəli Təhsil kompleksinin 8-ci sinif şagirdidir. Həvəsləndirici mükafata layiq görülmüş Pəri Ağakışiyeva isə, İsveçdə magistr təhsilini yenidən başa vurmuşdur.

Hal-hazırda dünyada, eləcə də, ölkəmizdə davam edən pandemiya şəraitini nəzərə alaraq, müsabiqənin yekunlarına dair tədbirin keçirilməsi təxirə salınsa da, şərait bir qədər yumşaldıqdan sonra mükafatlar sahiblərinə çatdırılacaq.

Mükafata layiq görülmüş hekayələr müsabiqənin şərtlərinə görə, “Azərbaycan” jurnalında dərc olunur.

II yer

Tural TURAN

XALÇA OĞRUSU

Məscidin həyətinə toplaşmış kənd camaatı qaşlarını düynləyib bir qolu polis serjantının biləyinə qandallanmış Sayalı xalaya baxırdı. Sayalı arvad başını yerdən qaldırmırdı. Arabir şalını gözünün üstünə çəkirdi ki, ona baxan qonum-qonşuları ilə göz-gözə gəlməsin.

Kəndin cavan dindarları bir qolu qandallı arvada atmaca atmağa başladılar:

- Əxlaqsız!
- Allah sənin o əlini qurudacaq!
- Tutduğu işə bax!
- Ayıb olsun!

Sonra müstəntiq Sayalı arvada birinci sualını verdi:

- Nə vaxt oğurladın xalçanı?
- Gecə birə işləmiş. Axund gedəndən sonra...
- Niyə oğurladın Allah evinin xalçasını?
- Evimiz soyuqdur. Üzr istəyirəm, uşaqlar körpədi. Balacanın 5 yaşı var.

Titrəşirdilər. Üreyim dözmədi. Yoldaşım şəhiddi. Ailəni mən dolandırırım. Səhərdən axşama kimi xəstəxanada oluram. Uşaqlar da torpaq döşəməli damın altında qalırlar. Birdən ağılıma gəldi ki, məscidin xalçasından birini evə gətirib uşaqların ayağının altına salım. Xalçanı evə gətirdim. Sonra da üreyim durmadı. Gedib "uçasqoviya" dedim...

Müstəntiq tutuldu. Camaatın zilə qalxan tənəli sözlərini bir qədər yumşaltmaq üçün ikinci sualını verdi:

- Bəs qorxmadınmı Allahın qəzəbinə tuş gələrsən?
- Bu 45 ildə Allahdan 3 metrlik xalça oğurlamışam. Allah böyükdü, rəis.

Bağışlayar yəqin... Məni bağışlamasa da, atasız tifillərimə görə keçər günahımdan...

Ara sakitləşdi. Sayalı arvadı polis maşınına mindirib aparmaq istəyəndə məscidlə üz bəüz qəbiristanlığa – müharibədə həlak olmuş ərinin mezarına baxdı:

- Məni bağışla, kişi. Uşaqlarımızı sənə tapşırıram...

Sevinc NURUQIZI

KƏPƏNƏK ÖMRÜ

Kənd camaatı arasında belə düşüncələr çox idi: "Zibər dünyaya gəlib ki, öz yekə bədəni, kələ-kötür quruluşu ilə Allahın da, kənd əhlinin də zibərini aparsın". Kənd ona tuhaf adam kimi baxırdı. Cüssəsinin yekəliyinə görə yox, lal-dinməzliyinə, inamsızlığına görə. Gör müharibə nə vaxtdı bitmişdi. Zibər artıq yeganə qızını böyütmüş, ev-eşik eləmiş, nəvə-nəticə yiyəsi olmuşdu. Amma o, hələ də "Hitlərlə döyüşməyə" getmiş ərinin yolunu gözləyirdi. Aldığı qara kağıza bircə dəfə baxmışdı. Onu da məktub bilib açmış, elə o dəqiqə də cehizlik sandığının dibinə saldığı müşəmbənin arasına qoymuşdu. Bir qoymuş və qayıdıb bir də götürməmişdi. Aradabir öz-özünə gülümsünüb demişdi: "Hitler də mənim başıma corab hörür. Ta demir ki, məni fələk də aldada bilməz. Şəmildən heç Allah verdiyi canı ala bilmirdi... Şəmilin fırlıdağıdır. Allah bilir, kimin cibinə pul basıb ki, götür mənim evimə qara kağız göndər. Özü də güşüb bir nemes qızının dalıyan, gedib kefə. Gələcək. Kefini sürüb, damağını çağ eliyəndən sonra gələcək üstümə". Şəmil onun gözündə elə döydümölməz idi ki, gedib öz əli ilə yuyub basdırsaydı da, bir gün onun qəzəbli gözlərinin yataq otağının pəncərəsinə üst-üstə çəkdiyi kartonun, müşəmbənin, çadırın arasından yatdığı dəmir çatpayının üstünə zillənəcəyi anı gözləyirdi. Qorxusundan Şəmil gedəni saçına qayçı vurdurmamış, üzünə sap saldırmamışdı. Kül kimi boz-bulanıq saçlarını boynunun donqar yerində topalayıb, yekə bir kündə eləyirdi. Qırış-qırış buxağından sallanan tükləri, az qala, hörüyə gəlirdi. Amma Zibər üzünü sapa, telini qayçıya həsrət qoymuşdu. Günlərin bur günü nemes arvadından bezib üstünə qayıdacaq, Şəmilin zəhər kimi baxışlarının, kinayəli gülüşünün qurbanı olmamaq üçün dəymirdi heç nəyinə. Bilirdi ki, Şəmili şübhəyə salsaq, günü qara olacaq...

Zibərin günü onsuz da qara idi. Şapalaq boyda Şəmilin xəyalı onun Günəşini elə batırmış, səmasını elə qara buludlara bələmişdi ki, Zibər olmuşdu bir daş heykəl... Bəlkə də daşın canında bir xuruş olardı, amma Zibərin canında heç nə qalmamışdı...

Danışdırdılar ki, kənddə yetim Camal deyilən biri var imiş. Bir ayağı bir az gödək olduğundan, müharibəyə getməmişdi. Şəmilin ölüm xəbəri çıxandan sonra bir gün dəyirmanə dən apararı Zibəri atının tərkinə alıb çaydan keçirtmişdi. Sonra elə çayın sahilindəcə gözləyib, onu kəndə qaytarmışdı. Danışdırdılar ki, Camal Zibərə elə vurulmuşdu ki, başını itirmişdi. Amma deməyə cəsarət etməmişdi. Çünki Zibər elə o çayı keçdiyi gündən bir qara

daşa dönüb, düşmüşdü evinin bir küncünə. Qorxmışdu özündən Zibər. Hiss etmişdi ki, deyəsən, başında bir az al-əlvan fikirlər dolaşır, elə həmin andan da özünü dustaq eləmişdi. Öz-özünə pıçıldamışdı: "Zibər deyil, kölgəsidi. Ölmüşdü Zibər ki, özünü Şəmilin təpiyinin altına sala". Beləcə, ta Camalın ölüm xəbəri çıxan günə qədər Zibər özünü ölümdən qorumuşdu. Onun üçün ölümün bir adı var idi - Şəmil. Ölü Şəmil, ya diri Şəmil. Heç bir fərqi yox idi.

Üzünə gün doğmuşdu qızından bu xəbəri eşidəndə:

- Bu gecə Camal keçinib...

- Camal keçinib?!

Üzü işıqlanmışdı Zibərin. Yanağına işartı qonmuşdu. İlk sualı bu olmuşdu:

- Görən niyə?

- Nə deyim. Elə yatdığı yerdə. Deyir, sinəsi göyərirmiş. Deyirlər, vurğun vurub.

Zibər ürəyindən belə keçirmişdi: "Vurğun vurmayıb... Gəlsinlər, mən deyim nə vurub onu. Camalı Şəmil öldürüb. Yəqin eşidib-bilib ki, məni atının tərkinə alıb, gecəyənən çöküb sinəsinə. Şəmilin əlində Camal nədir ki?! Qarışqa..." Sonra bir anlığa bir Şəmili gözünün qabağına gətirmişdi, bir də Camalı. Camalın kürəyində, yalan olmasın, beş Şəmil gizlənərdi. Amma Zibər yenə də düşünürdü ki, Camalın gecəyənən Şəmil gəlib nəfəsini kəsib... Onun evinin həndəvərində dolaşdığı üçün.

Amma Camalın ölüm xəbəri çıxandan sonra Zibər üzüqoylu necə düşmüşdüsə, elə də qalmışdı. Darıxmışdı Zibər. Elə bil bütün ümidləri kəsilmişdi. Camalın atının tərkində çayı keçəndə eşitdiyi tək cümlə onun qarqara dünyasında var olan tək səs kimi gedib-gəlib qulaqlarında səslənmişdi:

- At farağət duran deyil, bərk yapış məndən.

Sonra özünü birtəhər ələ alıb beyninin dumanını qovmağa çalışmış, öz-özünə pıçıldamışdı: "Deyəsən, başın pozulur ha, Zibər. İstəyirsən, gecələrin birində vurğun vurmuş Şəmil gəlsin çöksün sənə də sinənə, desin indi gör kiminsə atının tərkində oturmaq, qollarını kiminsə belinə dolayıb, başını onun kürəyinə sıxmaq nə deməkdir". Elə o gün, bu gün gecə-gündüz bu aralarda dolaşan Camalı görməsin deyə yataq otağının pəncərəsinə üst-üstə çəkdiyi karton, müşəmbə, çadır örtükləri çıxartmamış, "Belə yaxşıdır", - deyib, öz zülmətinə qapılmışdı. Bu zülmətdən sızan bir işıq teli belə bəzən onu qorxutmuşdu. Hərdən kefi babat olanda donqar boynunun dalında kündə kimi dolayıb yığıdığı saçını açıb tökür, dişləri tökülmüş qırıq daraqla darayır və birnəfəsə pıçıldayırdı:

- Səni andıra qalasan. Düyün-düyündü...

Bu düyünlərin açılmağı heç çəkməsə, iki saat çəkərdi. Sonra Zibər haldan düşər, körük kimi enib-qalxan sinəsini götürüb özünü güc-bəla ilə çarpayısına çatdırardı.

Bəzən Zibər elə bu çarpayının üstündəcə havaya qalxıb uçar, xəyalları onu mavi səmaya doğru uçurardı. Zibərin boz-bulanıq saçları açılıb tokülər, havaya qalxan çarpayının ardınca qaranlıq gecədə parıldayan bəmbəyaz

qar kimi uçardı. Sonra çarpayı mavi səma ilə zümrüd rəngli çəmən arasında asılıb qalar, quş lələyi kimi yüngülcə çiçəkləri sayrışan çəmənə enərdi... Kəpənəklər uçuşub gələr, cırcıramalar şən nəğmələrini oxuyardı... Sonra bir at qanadlanardı, üstündə də pəhləvan cüssəli bir gənc... At düz çəmənün ortasında yerə enər, tərkindəki gənc əlini Zibərə uzadıb pıçıldayardı:

- Gəl...

- Camal...

...Və elə həmişə bu yerdə Şəmil gələr, çıxıb Zibərin sinəsinin üstündə oturur, onu boğmağa başlayardı... Zibər iki əlini boynuna aparıb onun kilidlənmiş əllərini açmağa çalışır, nəfəsi kəsilər, xırıldayar və qan-tər içində oyanardı... Tez də yerindən qalxar, paslanmış dəmir parçalarından yamaq-yamaq darvazanı açıb özünü tozlu-torpaqlı kənd yoluna atardı.

Arxasınca Şəmil gəlirmiş kimi, xoflu-xoflu irəliləyər, başını qaldırıb sağına-soluna baxmazdı. Hətta o qədər baxmazdı ki, kənd camaatının dilində lətifəyə çevrilən bir əhvalat da baş vermişdi.

Deyir, günlərin birində, Zibər cüt əlləri büzdümünün üstündə, topa saçı donqarının ortasında, yol gedirmiş, Qumru arvad da təndirə çörək yapmış. Çörəklər gün işığında qızıl imperial kimi par-par yanır, quşlar çörəyin ətrinə coşub elə oxuyurmuşlar ki, Qumrunun təndiri dönüb olubmuş cənnətin tən ortası. Qumru da bir əli təndirdə, bir əli gözünün üstündə başlayıb Zibəri çağıрмаğa:

- Ay Zibər, gəl çörək kəs...

- Yemirəm, ay Qumru, yemirəm... - Qumru qayıdıb bir ağız da deyər... Zibər yenə də çörək kəsməz. Yoluna davam edər. Elə bu yerdə Qumru gurultuyla aşıb düşər təndirə...

Qumru qışqırar:

- Zibər... Yandım...

Zibər geri qanrılmaz, deyinə-deyinə yoluna davam eləyər:

- Ay bacı, niyə yanırısan, dedim yemirəm dana...

Zibər gedər... Kimsə handan-hana gəlib Qumrunu təndirdən çıxardar. Amma Qumru çox yaşamaz... Gedər Zibərin badına...

Bu söhbət kənddə Zibərin tuhaf olduğunu bir daha təsdiqləmiş, bu haqda bütün şübhələrə son qoymuşdu.

Həmin gün lap sübhdən oyanmışdı... Yuxudan qalxan kimi də kartonun, müşəbənin, çadırın cırıq-süzük yerlərini hamarlamış, iynə ucu boyda işıq sızan yerləri dartıb bərkitmişdi. Pıçıldaya-pıçıldaya qalmışdı:

- Allah, sən saxla. Allah, sən saxla...

Bircə dəfə Camalın atının tərkinə minməsəydi, bəlkə də içində bu qədər qorxu, qəsvət olmazdı. Amma... "Lənətə gələsən səni, at (Lənətə gələsən səni, Camal" deməyə dili gəlmirdi). Hardan çıxdın o yerlə-göylə oynayan çayın ortasında?! Qoymazdın girəm boğulam, öləm orda?! O gündən bəri ölüb-dirilirəm onsuz da hər gün. Heç bilirsən ölüb-dirilmək necə ağırdır?! Ölməyə nə var ki?! Ölüb-dirilmək həyat deyil ki...

Allahım, nə ola, mənə bir kəpənək ömrü verəydin. Bircə gün əlvan qanadlarımla dolaşaydım çiçəkləri ləçək-ləçək... Otların arasında itib-bataydım, günəş şəfəqləri ilə sığallanırdım, günün sonunda deyəydin

"Bitdi ömrün". Mən də yığışıb köç edəydim. Qanadlarımda çiçək ətri, ağzımda bal ləzzəti, gözlərimdə çəmən şəkli... Vermədin. Bir kəpənək ömrü ilə, bir çəmənə çox gördün mənə. Vermədin..."

Uçalandı... Hiss etdi ki, başı bədəninin üstündə dayanmır. Bütün gecəni Şəmili görmüşdü yuxuda. Sinəsinin üstündə oturmuşdu. Əlləri daraq kimi bir-birinə keçib boğazına sarılmışdı... Zibər pıçıldadı:

- Harda olsa, indilərdə gələcək...

Sürünə-sürünə gedib yataq otağının qapısını kilidlədi. Özünü çarpayısına çatdırdı. Uzandı. Elə dərindən nəfəs aldı ki, ciyərləri hava ilə ağızba-ağız doldu. Son dəfə dodaqları açılıb-yumuldu. Və...

Otaqda bir kəpənək peyda oldu. Qanadları solğun, heysiz... Ora-bura vurdu özünü. Divarlara çırpdı... Qəfildən qanadları işim-işim işildadı, göy qurşağının yeddi rənginə çaldı. Pəncərələr qarşısında taybatay açıldı... Və o, çəmənə, bir günlük ətir və səadət dolu kəpənək ömrü yaşamağa uçdu...

III yer

Vaqif NƏSİB

BADAMLAR ÇİÇƏKLƏYƏNDƏ

Qürbət ömürlü Lütfi Zadəyə

Həmin gün Xəzər sahilindəki küləklər şəhərinə yağış yağmırdı. Elə bil bu həndəvərin dəli xəzrisi gecikmiş bir məhəbbət görüşünə qarda kimi uçub gəlmiş bir qonağına əməlli-başlı xidmət etməyə çalışmışdı. Göy üzündəki yağmurların nəhəng qu quşlarına bənzəyən buludları şəhərin başı üzərindən pələsəng salmışdı.

Küləklər şəhərinin həmin yağmursuz günündə onun Moskvadan uçub gəlmiş bir ağbırçək qonağı mərkəzi küçələrin biriylə özünün boyatlanmış bir görüşünə doğru yol alırdı. Həm də bir tək onun getdiyi yol boyunu yağmurlu hesab etmək olardı. Çünki bir tək onun üzərinə yağış yağmadığında idi. Həm də onu seyr edənlərin heyrətli nəzərlərindən. Bu şəhərin otuzuncu illərinin şagirdlərinin paltarını geydiyindən. Elə həmin libasının içində də öz ilk məhəbbətinin möcüzəsiylə ötən günlərinin içinə düşə bilmişdi.

Bakının ortasında, onun beş küçəsini birləşdirdiyindən özünə Parapet adı almış bağından bir az aralıda orta məktəblərdən biri yerləşirdi. On altı nömrəli

məktəb otuzuncu illərin birinin payızında özünün məktəbli baharını yaşatmağa hazırlaşdı.

Durnalarını səf çəkdirib köçürmüş payız həmin il on altı nömrəli məktəbin beşinci sinfinə şimaldan durnaboğaz qız balasını göndərmişdi.

Beşincilər yenidən ilk dərslərinə başlayanda məktəbin direktoru yeni şagirdlə sinfə daxil oldu:

- Züleyxa Rüstəmzadə yeni sinif yoldaşınız olacaq. Ailələrilə Moskvadan köçüb gəliblər. Atasını Rüstəm müəllim Universitetimizə dəvət olunub...

Yeni şagirdə göz qoyandan beşinci sinfin oğlanlarını (bir tək Lütfəli adlı birisindən başqa) özünün lalə rənginə çəkildi.

“Şəhər məktəblərinin çoxundan fərqli on altı nömrəlinin siniflərində, parta arxasında qızlarla oğlanlar yanaşı otururdu. Bir tək Lütfəli arxa cərgələrin birində tənha qalmışdı. Öz daxili aləminə qapalı həmin şagirdin payına qız yoldaşı düşməməsi ürəyindən olmuşdu. Elə ona görə məhəbbət dərslərini keçməyə başladı. Oğlan qızın görkəmindən duruxan kimi oldu. Ona elə gəldi ki, həmin qız onun çox sevdiyi bir xalq mahnısından pərvazlanıb bura gəlmişdi.

Lütfəlinin atasını mərkəzi qəzetlərin birinin müxbiri kimi Azərbaycana göndərmişdi. Onlar doğma yerlərdən uzaqlarda yaşadıkları zaman atasını ona sanki hər gün xalq mahnılarından nəğmə dərsləri keçməli olmuşdu. Atasının pəfəfonu hələ yeddi yaşlarından Lütfəlinin üzünü görmədiyi Vətəninin nəğmə yuvasını, valları da onun quş balaları olmuşdu. Valın birini sanki zaman səsləndirirdi:

**Üzündə var xal bunun,
Başında var şal bunun.
Bir dəli şeytan deyir
Dur qadasın al bunun.**

Züleyxanın üzündə xal, başında şal var idi. Bircə qadasını almaq qalırdı ki, arıq, cılız, qarıyayovuşmaz Lütfəli bunu özü üçün Bisütun dağı kimi çapılmaz hesab edirdi.

Bir müddət sonra ona baxmadan içində öz sevimli nəğməsini oxuyan Lütfəlidən Züleyxa soruşmalı olmuşdu:

- Sənin heç yoldaşın yoxmu? Heç kəslə qaynayıb-qarıxmırsan?

Bax, onda Lütfəli istər-istəməz qıza baxmalı olmuşdu. Bu dəfə gözlərini gizlədə bilməyib, ürəyinin aynası kimi necə var, elə göstərə bilmişdi. Demək istəmişdi: “Ürəyimdə bir Lütfəli də var, o, sizə mahnı da oxuyur.” Qız onun ürəyindəki Lütfəlinin nəğməsini eşidə bilməmişdi. Amma zahirdəkini bütün saflığı, təmizliyi, dərinliyi ilə seyr etməyi bacarmışdı.

Tənəffüslərin birində onun yerini dəyişdirmək istəyən rəfiqəsini cavabıyla təəccübləndirmişdi:

- Sınıfın ən yaxşı yeri mənə düşübmüş. Oğlanlar arasında ən qiymətli şagird də Lütfəli imiş.

Züleyxa cavab tapa bilmədiyi cəhətlərinin sualını verdi:

- Bir dəfə də əlini qaldırıb dərslər danışmırsan, niyə?

- İlin axırına kimi səbr etsən, biləcəksən...

Demə, Lütfəlini müəllimə anasını onu bütün fənlər üzrə hazırladırırmış. Onun diləkçəsiylə oğlu imtahan verib birbaşa yeddinci sinfə keçəcəkmış.

- Demək, birdən-birə iki yaş böyüyəcəksən.

Həmin kəlmələri qız gözləri böyüyə-böyüyə söyləmişdi. Oğlan ürəyindən keçirmişdi: “Bilsəydim sinif yoldaşım Züleyxa olacaq, tələsməzdim.”

Bunu Züleyxa eşidə bilmişdi. Və qürurlanıb oğlana ən mehriban təbəssümünü bəxş etmişdi. Bu dünyanın ən saf gülüşü bir yeniyetmənin bütün varlığını sonradan qürbətdə alacağı qızıl medaldan öncə öz qızılına çəkmişdi.

Lütfəlinin ürəyini onun sevimli nəğməsindən ilk məhəbbət mələyi kimi uçub gəlmiş qız, həmin mahnının valına çevirmişdi. O da hər gün ümidli göz-lərini Züleyxaya dikib, mahnısını eşidib-əşitməyəcəyini öyrənmək istəyirdi.

Nəhayət, yazağzı, dünya baharla şura gələn zaman eşitdirə bildi. Bu da biologiya müəlliminin yaz müjdəsi sözlərindən sonra başa gəldi (Bəkir müəllim hər kəlməsini həmin yazın qaranquşlarından əvvəl uçurmağa çalışmışdı):

- Növbəti dərsimizi təbiət qoynunda keçirəcəyik. Elə hesab edin ki, bu il baharı orda qarşılıyaçağıq. Həmin məkanı şəhərimizin yaza açılan qapıları da hesab etmək olar. Ora badam ağaclarıyla yazı ilk qarşılaman guşəmizdi.

Həmin gün on altı nömrəli məktəbin beşinci sinif şagirdləri yaz üstə köklənmişdi. Onların üzündən-gözündən sevinc çiçəkləyirdi. Badam ağaclarının görüşünə onlara bənzər şəkildə cərgələnmişdilər.

Demə, Bəkir müəllimin uşaqlığı, yeniyetməliyi Badamdar qəsəbəsində keçmiş, buranın hər qarışına bələdmiş. Şagirdlərinə də qəsəbənin üst yanında ən mənzerəli "sinif otağı" seçə bilibmiş. Həmin yerin alt tərəfindən şəhər görünür, dəniz sahili tovuzquşu kimi cilvələnirdi. Üst tərəfindən cığırlar, yollar uzanıb üfüqlərə calanırdı. Uşaqların bahar dərsi müəllimin ağzı açılmamışdan başlamışdı. Onların hamısı baharın üfüqlərdən qopub durna qatarıyla buralara gələcəyini, badamların tumurcuqlarını çiçəkləndirəcəyini, sonra Badamdardan enib yolunu şəhərə salacağını həm düşünür, həm də gözləyirdi.

Həmin gün və qışdan sıxılmış 30-a qədər uşağın Badamdar laylasında ilk baharla ilkin görüşləri baş tutdu. Onlar ağırlıqlarını-uğurluqlarını töküb yaza çəkib bildilər. Badam ağaclarıyla bərabər çiçəkləndilər, yaz qaranquş-larının, onları qarşılaman göyərçinlərin səmada atəşfəşanlığının şahidi oldu-lar.

O günü uşaqlar hərəsi bir tərəfə dağılışanda Züleyxa ilə Lütfəli nə edəcəklərini hələ bilmirdilər (Bəlkə də ətraflarındakı bahar həsrətli ağacların birinin budağının dirijor çubuğuna çevrilib onları hərəkətə gətirəcəyini gözləyirdilər). Meh əsib budaqları tərptədi və Bəkir müəllimin son kəlmələrini də nəğmə kimi səsləndirdi:

- Yazağzı indi bir yerdə durub qalmayın. Yoxsa siz də məktəbli fidanlar kimi kök ata bilərsiniz...

Onlar da ələləşə tutuşdu. Ürəklərini tutuşdura-tutuşdura xeyli addım-ladılar. Bahar hər ikisinin dilini də açmışdı. Həmin gün ürəkləri qaynar söz çeşməsinə dönmüşdü (Bulaqlar yer altda xeyli yol keçdikdən sonra üzə çıxır). Onların kəlmələri də xeyli zaman sonrası qaynamağa başlayırdı.

Züleyxa:

- Mən skripka çalırım. Son aylar havalarımı səsləndirəndə səni gözüm önünə gətirirdim.

- Mən səni özümün nəğmə mələyim hesab edirəm. Elə bilirəm ki, ən çox sevdiyim bir mahnıdan uçub gəlmisən. Hər gün həmin mahnını ürəyimdə sənin üçün oxumuşam.

- Bu gün necə, ürəklə oxuyarsanmı?

Lütfəli üzünü bahar gələn yollara çevirmişdi. İlk məhəbbətinin çiçəyinə bu qaradınməz oğlanı həmin an tale oxuda bilmişdi:

-Üzündə var xal bunun...

Dərs ilinin sonunda Lütfəli qız qarşısında qara buluda dönmüşdü.

- İki sinif qabağa atlanmağının fikrini eləmə. Onsuz da məktəbimiz bir olacaq.

Qız Lütfəlinin sözlərinin yağmuruna batmalı olmuşdu.

- Biz Təbrizə köçürük.

Zorla özünə və sözünə gələ bilmişdi.

- Amma mən qayıdacağam. Hökmən görüşünə gələcəyəm. Badamlar çiçəkləyəndə...

Məktəbli formasındakı ağbirçək baxış yağışları altda Fəxri Xiyabana çatdı. Məzarüstü bir abidənin qarşısında dayandı. Ondan həmin kəlmələr həm eşidildi, həm də eşidilmədi. Badamlar çiçəkləyəndə gələ bilmədin. Tale yolları da kəsdi, Badamdarın ağaclarını da. İndi onlar ancaq o qəsəbənin quru adında çiçəkləyir.

Abidə də öz mahnısını oxudu, ya oxumadı:

Bir dəli şeytan deyir

Dur qadasın al bunun.

Həmin an dünyanın ən qəmli guşələrinin birində saçları badam çiçəyinə dönmüş bir ağbirçək vardı.

Bir də nəğməsilə bərabər boyatlaşmış bir məzar...

Mirmehdi AĞAOĞLU

YAPON BALIĞI

O, biləklərini mənə bu hadisə baş verməmişdən düz doqquz gün qabaq göstərdi.

Üstünə qırmızı boyayla gülümsəyən qız rəsmi təsvir olunmuş yaz köynəyinin qollarını foksçu ədasiyla yuxarı çəkib eynən köynəyin üstündəki qız kimi gülümsədi.

Əsl balıq pulları idi. Qollarının biləkdən dirsəyə qədər olan hissəsi başdan-başa qırmızı balıq pullarıyla örtülmüşdü. Çarhovuzda üzən qırmızı yapon çəkilərinin dərisinə bənzəyirdi.

- Toxuna bilərsən, qorxma, - o, astadan dilləndi.

Mən toxunmağa ürək eləmədim. Ömrümdə belə şey görməmişdim, açığı, bürüzə vermək istəməsəm də çimçəşirdim, mənə keçməsindən qorxurdum. O, bir daha israrla dedi:

- Qorxma, toxun. İşdə hamı əlini vurur, o gonbul qadınlara elə gəlir ki, mənə vergi verilib. Açığı, mən inanmıram. Bunlar cəfəng şeylərdir. Özün ki, bilirsən.

Şəhadət barmağımı uzadıb axçaların üzərində ehtiyatla gəzdirdim. Dərinin üstü pilək-pilək qızarmış, gicikən dalayıbmış kimi, yüngül qabar bağlamışdı, elə bil həqiqətən iri Naxçıvan çəkisinin gövdəsinə toxunurdum. Qırmızı qabarıqların arasında bitən narın tükələr dağ yamaclarına sərilmiş yaşıl otları xatırladırdı. Qollarının iç tərəfinin rəngi daha tünd idi, bəzi yerlərdə qara zolaqlar uzanırdı. Bunlar tavanın kənarlarının izləri idi, daha yumaqla da getmirdi.

- Tava qoluma dəyib yandırır. Fikir vermə, bu yanıqlar məni ağrıtmır onsuz. Mənə də nə lazımdır? Axır ki, arzuma çatdım.

Biz beləcə xeyli söhbətləşdik. O, əsasən işlədiyi sexdə gün ərzində baş vermiş diqqətəlayiq hadisələrdən, bir də məhəlləmizdəki təzə dedi-qodulardan danışdı.

Araz nişanlısı ilə yenə dalaşmış. Alışdığımız xəbər idi, hər ayın başı məhəllədəki gözəllik salonunda işləyən nişanlısıyla dalaşırdı. Onlar dalaşanda seyrə dururduq. Qız salonun qapısından çıxıb üzüyü Azərin üzünə tullayır, üstündən iki gün keçəndən sonra da Azər salonun ətrafında küçə iti kimi boynubükük dolanırdı... Əcəb tamaşaydı, evlənsələr, neylə-yəcəkdik!

Sonra yan qonşuları Əkrəmə keçdi. Dünən gecə arvadı evdə dava salıb, səsi məhəlləni başına götürübmüş.

Əkrəm yuxarı məhəllədən olan, yaşca özündən xeyli kiçik bir qızla gəzirdi. Qız tez-tez onların məhəlləsinə rəfiqələrinin yanına gəlirmiş, o əsnada Əkrəmin təzə yeriməyə başlayan oğlunu da qucağına alıb oynadırmış. Deyilənə görə, Əkrəm də bundan istifadə edərək aranı düzəldib.

O, həvəslə növbəti dedi-qoduya keçəndə sözünü kəsdim.

- Atan zəng etməmişdi?

Susdu. Dinmədim, gözlədim söhbəti özü açsın.

Atası Rusiyada həbsxanada yatırdı. Narkotik alveri üstündə tutulmuşdu. Qabaqlar hər ay pul göndərirdi. Tutulandan sonra daha pul yollamasa da, arabir zəng edib yoluxurdu. Əvvəl böyük bacısı, sonra özü məktəbi buraxdı. Bacısı ərzaq mağazasında satıcı işləyirdi, səhər tezdən gedib, gecə onda, on birdə gəlirdi. O isə qənnadı firmasında işə düzəlmişdi, rahatlıqla bişirirdi. Adı şirin gəlsə də, içi çox acı idi. Bütün günü od kimi isti yerdə çalışırdı, deməyinə görə, xüsusən yayda sobanın qabağında dayanmaqdan adamın nəfəsi kəsilirdi. Qolları da hər dəfə rahatlıqla dolu qaynar tavaları sobaya salıb-çıxarmaqdan yanıq-yunuq olmuşdu. Elə bil qollarının içinə qaynar tavalardan açdığı zolaq-zolaq qara izlər düşmüşdü, özünün tale yazısı yazılmışdı.

O, qırmızı piləkləri də mənə göstərəndə əvvəl elə bildim köpüş-köpüş olmuş yanıq yerləridir.

- Yox. Səncə niyə zəng etməsin? Türmədə başına bir iş gəlməz? Sən kişi keyləşən, içəridəki təhlükələrə yaxşı bələdsən.

- Nadzoram?

- Nə?

- Heç. Yəqin zəng vurmağa imkanı yoxdu. Baxma da, qərrib yerdədi. Ciddi bir hadisə olmaz, təlaşlanma.

- Bu neçə ildə heç vaxt belə olmamışdı. Anam deyir, bu həftə də zəng vurmasa, Xoşqədəmin verilişinə çıxacam.

Bilmədim zarafata salır, yoxsa ciddi deyir. Üç qız böyütmək asan deyildi. Ərinin intizarından, dolanısq fikrindən qadının başına az qala hava gəlmişdi. Məhəllədə hamı bilsə də, heç kəs büruzə vermirdi. Gözləyə böyük bacısına öz hayındaydı, qazandığı qəpik-quruşu oğlanların xoşuna gəlmək üçün açıq-saqıq geyim-kecimə xərcləyirdi. Elə o səbəbdən məhəllədə axşamlar yolunu gözləyənlərdən ordu yaranırdı.

O, gələndə isə küçədə it ulayırdı. Hərdən mən qabağına çıxırdım.

Böyük bacısı ilə onu yanaşı qoysan, deməzdin eyni ana doğub. Nə oxşayırdılar, nə də üst-başları bənzəyirdi. Pal-paltarına fikir verməklə arası yoxdu. Evdə əsas yük onun çiyinə düşdüyündən, qazancı anasına, balaca bacısına gədirdi, böyük özü öz başını saxlayırdı.

Susduq. Əlimi qolunda bu dəfə ürəklə gəzdirdim. İkimiz də barmaq-larımın açdığı tünd qırmızı şırma baxdıq. Mənim daha çimçəşmədiyimi görüb gülümsədi.

- Bəlkə istidə işləməkdən olub? Bişməcə kimi, yox?

- Yox.

- Müdirə də, müalicə etdirsin. Bu, iş yerində qəza sayılır.

- Müalicəsi başına dəysin, maaşımı vaxtında versə, bəsimdi, - güldü, - iki aydı gecikdirir.

İşin yorğunluğunu axşamlar mənim yanımda canından çıxardığını bildiyimdən, söhbəti ciddiləşdirmədim.

Əlim hələ də "var-dövlət"inə keşik çəkirdi.

- Kaş bu pullar doğruçu qızılar olaydı, qoparıb xərcləyərdik. Varlandıq, - qolunu sığalladım.

- Yox, yox, elə demə. Mən balıq olacam, balaca qırmızı balıq. Sonra üzüb dənizlərə gedəcəm, Xəzərin dərinliklərində uzanan yaşıl yosun meşələrinin arasında rəqs edəcəm.

- Bütün günü yenə sobanın qabağında dayanmısan?

- Necə bəyəm?

- İstidən beynin qıqcırır.

- Bəsdı, - qolunu əlimdən çəkib incik-incik dedi: - Qoy pullar bütün bədənimi sarsın, özün görəcəksən, üzüb gedəcəm.

- Ondansa bu pullar doğruçu qızıla çevrilsin. Özünü xərcləyərsən, atanı türmədən qurtararsan, nə paxıllığın, bir-ikisini də mənə verərsən, iş quraram. Bikar dolaşmaqdan bezmişəm.

Söhbətimizin fantasmaqorik məcraya yönəlməsi məni zərrəcə narahat etmirdi, nağıl istəyir, olsun nağıl.

- Gəl, belə danışaq. Balığa çevrildəndən sonra Xəzərin dibindən çoxlu mirvari toplayaram, sən Bulvara məni görməyə gələndə onları sənə verərəm, satıb pul edərsən.

- Xəzərdə mirvari yetişmir.

Fikrə getdi.

- E... batmış gəmilərin xəzinələrini gətirərəm.

- Ölmə eşşəyim, ölmə... Ondan bir şey çıxmaz, - mən də guya incidiyimi göstərmək istədim. - Soğan olsun, nağd olsun. Elə qollarındaki qırmızı axçalar xalis qızıla çevrilsə, bəsimizdir.

- Yox, keçəl suya getməz. Mənim də arzularım var axı! Bu pulların bütün bədənimi örtəcəyi günü gözləyirəm. Onda balığa çevrilib dənizlərdə üzəcəm.

Qollarını başının üzərində cütleyib incə belini işvə ilə oynadanda indicə üzüb gedəcəyindən qorxdum.

- Eh. - Onun uşaq arzusuna yalnızca "eh"lə cavab verə bildim, bununla nağılın da sona çatmasına işarə vurdum.

Gözümün qabağında böyümüşdü Əfsanə. Məhəllədə ora-bura qaçanda balaca, kifir qızdı. Onda heç kəs Əfsanəyə fikir verməzdi. Heç indi də fikir verən çox deyildi. İri sobanın qabağında rahatülhülqum bişirə-bişirə nə vaxt böyüdü, ev-iş yollarında nə vaxt çiçəklədi, heç kəs bilmədi.

Aramızda xeyli yaş fərqi olsa da, ünsiyyətimiz alınırdı. Hərdən mənə elə gəlirdi ki, çəkdiyi əzab-əziyyəti nəinki ailəsindən, özündən də ziyadə mən anlayıram. Ona görə də balaca boyuna baxmayaraq, gözümdə böyüyüb zəhmətdən tökülü nəhəng heykələ bənzəyirdi. Onunla ağlasığmaz söhbətlərimiz çox olmuşdu, balığa çevrilmək istəyinisə ilk dəfə eşidirdim.

* * *

Doqquz gün idi onu görmürdüm. İşdən qayıtdığı saati bilirdim, adətən bu vaxtlar avtobusdan düşüb evlərinə gedirdi, bizim evin qabağına çathaçatda qarşılaşırdıq. Yox, yox, o gündən sonra bir dəfə görüşmüşdük. Qollarının vəziyyətini soruşmuşdum. Qırmızılardan çiyinlərinə çatdığını demişdi. Üstəlik, qarnında da qızartılar əmələ gəlmiş. Sağa-sola baxıb heç kəsin görmədiyinə əmin olandan sonra köynəyinin ətəyini qaldırmışdı. Göbəyinin ətrafını günəşi dövrələyən planetlər kimi saysız-hesabsız qırmızı axçalar bürümüşdü. Əlimi yaxınlaşdırıb arxasıyla narın, xırda axçaları sığalladım.

Tez köynəyini aşağı salıb pıçıldadı:

- Görən olar, neynirsən? - Dərhal da atasının hələ zəng etmədiyini deyib söhbəti dəyişdi.

- Anan çıxacaq Xoşqədəmin verilişinə, nə qərara gəldiz?

- Həftə tamam olmayıb, - cavabından belə başa düşdüm Xoşqədəmin verilişinə çıxmaqda israrlıdırlar.

Danışa-danışa gəlib həmişə söhbətləşdiyimiz ağacın altında dayandıq. Adətən, burdan o yana evlərinə tək gedirdi. Mənim iş tapıb-tapmamağımla maraqlandı.

- Bu gün bir auditor firmasına CV verdim.

- Aha, götürürlər? Nə dedilər?

- Dedilər özümüz zəng edərək.

- Həmişəki kimi. Bəs neyləyəcəksən?

- Gözləyəcəm.

O gün söhbətimiz belə yekunlaşdı.

* * *

Qaranlıqda itib-batmış qapılarını astadan döydüm. Əvvəl ayaq səsləri eşidildi. Bir qədər sonra evin divarına yapışmış köhnə plafon işıldadı, lap axırda qapı açıldı. Anası küçəyə çıxanda da çox vaxt əynində olan yenə o qolsuz, rəngbərəng xalatında göründü.

- Əfsanədən sarı narahatam. İşdən gəlməyib?

- Əfsanə day işləmir, - axşamın adamtərlədən istisində anasının ağzından sözlər buz parçası kimi töküldü.

- Çıxıb? Məhəllədə də görmürəm.

- Sənə deməyib? – Yenə eyni soyuqluq. Başını çevirib bir anlıq evin içinə baxdı. Elə bil içəridə kimisə qoyub gəlmişdi. Kimi qoyub gəldiyini bildirdim – televizoru. Yəqin sevimli serialından ayırmışdım.

- Nəyi?

- Bədəninə balıq pulları bürümüşdü; qolları, kürəyi, qarnı, ayaqları qırmızı-qırmızı pullarla örtülmüşdü. Əynini geyinə bilmirdi, elə deyirdi, yanırım, bədənimə su vurun.

- Həkimə niyə getmirdiz? Özünə də tapşırıbmışdım.

- Qorxurdum həkimə gedərik, xəstəxanaya yazar. Xəstəxanada yatmaq üçün də filan qədər lazımdır, yox?

- Qonşular yığışib nəsə edərdik, - öz dediyimə inanmasam da, təsəlli xatirinə ağzımı tərپətdim.

- Bəsdi, sən Allah. Heç Əfsanə də istəmədi. Dünən gecə də pullar nəhayət hər yerini örtüdü. Sən də məni bağışla, hər yerini. - Əlini qarnı ətrafında oynatdı. - Biz artıq hazırlığımızı görmüşdük. Son anda güclə çatdırdıq Bulvara. Atdıq dənizə.

Dünən Əfsanənin anasıyla bacılarını görməyimi xatırladım. Gecənin bir yarısı hardansa gəlirdilər. İçimi şübhə bürüdü.

Dönüb getmək istəyirdim ki, ardımca çağırırdı:

- Əfsanə dedi onun üçün çoxlu mirvari toplayacam. Hə, bir də dedi darıxanda Bulvara gəlib səsləsə, harda olsam da onca dəqiqəyə özümü çatdıracam sahilə. Axı, suda səs daha sürətlə yayılır.

Başa düşmədim səsin xassəsi haqqında fiziki qənaət Əfsanəyə məxsusdu, yoxsa anasına.

- Xoşqədəmin verilişinə çıxdız?

- Nırç.

- Niyə?

- Kişi tay zəng elədi.

- Salamətçılıqdı?

- Hı, hı, - başını da yellədi.

Əlavə nəsə soruşmaq olardısı da, ağılıma heç nə gəlmədi. Onu bir daha görməmək ehtimalı məni kədərləndirirdi.

Dalanlarından təzə aralanmışdım ki, bir səs ürəyimi titrətdi:

- Bu vaxt getmə, balıqlar yatır.

Geriyə baxdım. Əfsanəydi, anasının böyründə dayanıb balaca yapon balıqları kimi gülümsəyirdi. Alnı, yanaqları, çənəsi, boynu, çiyinləri, sinəsi, qolları, dizdən yuxarı ipli donunun gizləyə bilmədiyi nazik ayaqları – hər yeri qırmızıya boyanmışdı. Yaxınlaşıb sarılmaq istəsəm də anasının yanında çəkəndim. Əfsanə də ürəyimdən keçənləri başa düşdü. Qoluma girib, içəri darta-darta dedi:

- Arzun çin oldu. Bu gün həkimə getmişdim, dedi qızılca tutmusan, yapon qızılcası.

İkimiz də güldük.

Zənnimcə mən öz qızılıma tapmışdım.

Həvəsləndirici mükafatlara layiq görülənlər

Alpay AZƏR

AY İŞIĞINDA TABUT

Axşam saat doqquzda evdə oturub xəbərlərə baxdığım vaxt hərbi komissarlıqdan zəng elədilər ki, Qarabağdan şəhid gətiriblər, təcili Aytəpə kəndinə aparmaq lazımdı.

Doxsan ikinci ilin iyun ayı idi, icra hakimiyyətinin humanitar şöbəsində il yarımıydı təlimatçı işləyirdim. İndiyə qədər rayonumuza gələn iyirmi səkkiz əsgər meyitini hərbi komissarlığın zabitiylə bir yerdə aparıb ailələrinə təhvil vermişdim. (Hamısının da adını, soyadını sıra nömrəsiylə bloknotumda yazırdım.) Ağlaşmalara, ağılara hardasa öyrəşmişdim, bircə qızlar, qadınlar, nənələr üzlərini cıranda, yanaqlarından axan qanı görəndə, söyürdüm bu həyatı.

Qaçaraq özümü çatdırdım hərbi komissarlığa. Dedilər ki, bu dəfə mənə köməkçün adam verə bilməyəcəklər: iki saat əvvəl cəbhədən gələn əsgər meyitini bir podpolkovniklə başqa kəndə göndərmişdilər. “Ona görə incimə, qardaş, tabutu köməkli maşına qoyarıq, ora çatanda yaxınları kömək eliyərlər sizə,” - hərbi komissarın müavini narazı sifətimi görüb dedi. Üstəlik, ordan icranın Aytəpədəki nümayəndəliyinə nə qədər zəng etsəm də, telefonu götürən olmadı: tap-sıracaqdım kimsə bir saat sonra məni kəndin girəcəyində gözləsin, meyiti bir yerdə aparıb ailələrinə verək. Öz-özümə deyinsəm də, pəncərədən qaranlığa baxanda, başa düşdüm ki, bu vaxt işdə kiminsə olmaması normaldır.

Məsələnin başqa bir pis tərəfi hərbi komissarlıqda işləyənlərin indi apardığımız on doqquz yaşlı İbrahimov Qurban Sahib oğlunun meyitinin hansı kənddən olduğunu gec müəyyən etməkləriydi: şişməsin deyə, bədəninə buz parçaları bağlayıb bir gün komissarlığın zirzəmisində saxlamışdılar.

Artıq daşlı-kəsəkli dağ yoluyla gedirdik. Mənə elə gəlirdi, tabutu lazım olan qədər mismarlamayıblar, maşınımız

hər dəfə çala-çuxura düşəndə, deyirdim, bu dəqiqə mismarlar laxlayıb yerindən çıxacaq, tabutun qapağı açılacaq, ona görə tez əlimlə üstündən yüngülcə basırdım.

İlk dəfəydi gecə, üstəlik, yaxınlarına xəbər etmədən əsgər meyiti aparırdım. Yolda ağıma gəldi ki, kəndə girən kimi qarşımıza çıxan ilk evin qapısını döyüb ailəsinin yaşadığı ünvanı soruşub öyrənim. Amma fikirləşəndə ki, qapını açan meyit yiyəsi ola bilər, ətim ürپəşdi.

Arada gözümlü tabutdan çəkib aya baxanda, sanki başqa yerdə özümü hiss edirdim: bədirlənmiş ay məni gecə tabutu xofundan xilas edirdi, bir az rahatlıq gətirirdi mənə. Amma elə ki UAZ-ımız kələ-kötür yollarda silkələnirdi və ay işığı gah tabutun başına, gah da ortasına düşürdü, onda meyit rənginə oxşar taxta tabutun üzərində hərəkət edən, titrəyən ayın əksindən xoflanırdım. Vahimədən qəfil xəyalıma belə bir şey gəldi: ordan çıxan əsgərin ruhu üzübüz oturub mənə dedi ki, xəbərim var, indiyə qədər özüm daxil, rayonumuza gələn iyirmi doqquz əsgər meyitini aparıb yaxınlarına çatdırmısan. (O vaxtlar, elə indi də inanıram ki, ruhlar bu dünyada baş verənlərdən xəbərdardırlar, üstəlik, adamların ürəyini oxuya bilirlər.) Amma bu dəfə sənə çətin olacaq, özün də bilirsən, evdəkilərin heç nədən xəbəri yoxdur, ona görə hazır ol, anam, atam sənə ən ağır sözlər deyəcək. Cavab verdim ki, nə günah iş tutmuşam məni söysünlər, tapşırılan işi görürəm də, kimsə bunu etməli idi, ya yox. Xəyali söhbətimizin bu yerində sürücü əyləci qəfil basdı, tabut irəli gedib maşının böyrünə dəydi. Ürəyim düşdü, elə bildim, bu dəqiqə qapağı açılacaq.

- Nooldu?! - sürücüyə qışqırdım.

- Keçi çıxdı qabağıma, - xıslın-xıslın güldü. - Deyəsən, dağkeçisiydi.

- Eee, - əsəbiləşdim bunun gülməyinə, tabutu maşının ortasına çəkdim.

Artıq kəndə yaxınlaşırdıq, adda-budda işıqlar sayrışırdı. Hərbi komissarın müavini şəhid əsgərin ailənin tək övladı olduğunu demişdi: qohum-əqrəba yığışandan sonra ağlaşmanı balaca kənddə, yəqin çox adam eşidəcəkdi.

Ön pəncərədən irəli baxıb bilmək istəyirdim görəm, birinci evin işığı yanırırmı; sürücü əyləci qəfil basdı, ardınca küt "tupp" səsi eşidildi. Müvazinətimi saxlayammadım, dizlərim tabuta dəydi.

- İndi nə idi?! - ayağa durub qışqırdım.

Sürücü heç nə demədən əliylə sükanə bir zərbə vurub qabaqdan, dalınca mən arxa qapını açaraq çölə çıxdıq. Gecə paltarının üstündən qara, yun jaket geymiş orta yaşlı, arıq bir qadın arxası üstə uzanmışdı, gözləri yarıyumulu, inildəyə-inildəyə nəsə deyirdi. Sürücüylə mən tez onu yerdən qaldırdıq, uzun saçlarının ucları az qalırdı yerə

dəysin, aparıb maşında tabutun yanına uzatdıq. Sürücü öz kabinəsinə qayıdıb, ordan su dolu şüşəni gətirib, bizə qərribə-qərribə baxan qadının üzünə su çiləməyə başladı:

- Ay arvad, gecənin bu vaxtı bizi xataya salmaqda nədi məqsədin? Yaxşı ki, vaxtında tormozu basdım. Yoxsa, Allah göstərməmiş, - mənə baxıb davamını demədən başını buladı.

- Məllim, neyniyək? Aparaq bunu rayon balnisəsinə?

Qadın əllərini qəfil yerə qoyub dikəldi:

- Mənə heç nə olmuyub. Sür kəndə, - sürücüyə baxıb əmr tonunda dedi...

Maşın yavaş-yavaş kəndin içərisinə doğru hərəkət edirdi, artıq iki-üç evin yanından keçmişdik. "Bu qadın kimdi?" sualına cavab axtarsaq da, nə mən, nə də sürücü özündən nəsə soruşmağa cəsarət edirdi. Tabutu sıgallamağa başlayan qadın ağlamsınıb həzin səslə "Gəlməyini xəbər eliyən balam" deyəndə, içimdə zəlzələ baş verdi. "Hardan bilib?" Başa düşdüm ki, kimsə bizdən qabaq kəndə çatıb, xəbər edib oğlunun şəhid olmağını.

- Buluddar pilləkən kimiydi, - gözlərini mənə zilləyib danışmağa başladı, - balam buluddarın üstüynən qaça-qaça göydən yerə gəlirdi. Dedim, a bala, tələsmə, yıxılırsan. Qayıdasan ki, qorxma, ay ana, pambıq kimidi buluddar, elə yumşaqdılar ki, - son sözləri uşaq kimi dedi. - Sora da gülə-gülə "Baax" deyib hoppandı ən yekə buludun üstünə, - qəfil əsəbi tona keçdi. - Zəhrimar bulud da qaçdı o yana. Gördüm, balam ildırım sürətiynən düüüz üstümə gəlir. Elə sürətnən gəlirdi, əllərimi açıb tutmağa qorxurdum, elə bilirdim, saxlayammıyacam, əlimdən sürüşüb yerə dəyəcək, tikə-tikə olacaq. Vaay deyib qışqırdım. Ayılan kimi durub qaça-qaça çıxdım yola... Kaş elə balam düşəydi başıma, - iki əliylə başına vurdu, - məni də yanına aparaydı.

Danışdıqca sifətində yaranan əsəb, həyəcan, peşmançılıq ifadələri elə təbii idi, sanki bütün bunlar başına gəlmişdi. Tüklərim biz-biz olmuşdu, dilim-ağzım kilidlənmişdi. Az sonra qadın, sürücüyə tərəf səsləndi:

- Qadan alım, bir az qabaxda körpü görəssən, onu keçəndən sonra sola dönüb dördüncü evin qabağında saxlıyarsan, - bunları deyib başını tabutun baş tərəfinə qoydu, başladı oğluyla pıçıltıyla danışmağa, dediklərindən heç nə başa düşmədim.

Ay işığı tabutu sıgallayan "Buluddan yıxılan balam" desə də, gözündən bir damcı yaş çıxmayan ananın arxaya getmiş kəlağayısını, azca ağarmış saçlarını, bir də, tabutun özünü işıqlandırırıldı. Mənsə heykələ dönüb anayla balanın görüşünə tamaşa edirdim.

Esmira İSMAYILOVA

BİR, İKİ... VƏ YA SON AN

Ağrı yavaş-yavaş hissiyyatını oyadırdı. Bu nə ağrı idi, ilahi! O ki, bir az öncə necə xoşbəxt idi, pəmbə buludların üzəri ilə necə də rahat uçurdu... Nə bu sancılar vardı, nə bu ağrılar... Bu günə qədər heç duymadığı o gözəl qoxu da yox olmaqda idi.

...Başının tükündən tutmuş dırnağına qədər hər əzası bədəninə ağrı verirdi. Birdən-birə hiss etdi ki, onu pəmbə buludlardan endirən elə bu ağrılardır. Bir, iki, üç... Yavaş-yavaş xatırlamağa çalışdı, nə olub ona, bu ağrının səbəbi nədir? Bura haradır? Ətrafını sarmış sıx buludlar ona heç nə görməyə imkan vermirdi hələ ki.

...Bir , iki, üç. İnanırdı ki, bu sayım ona nəyi isə xatırladacaq. Tək istəyi isə əvvəlki kimi ağappaq dumanlığa yenidən qayıtmaq, o nəhayətsiz boşluqda ağrı-acısız uçmaq idi. Amma lənətə gəlmiş ağrılar onu pəmbə buludlardan yerə endirməkdə davam edirdi. İlahi, axı bu nə əzabdır, nə ağrıdır belə? Qəbir əzabıdır bəlkə, bəlkə ölüb?

...Gözünün qabağındakı duman yavaş-yavaş çəkilərək param-parça olanda qara-ağ ləkələri sezdi, bu ləkələr elə bil qıyılcım kimi işıq saçırdı - rəngbərəng olurdular hərdənbir. Uzaqdan, deyəsən, dünyanın lap qurtaracağından qulağına səslər gəlirdi, oxşama idimi, layla idimi, ayırmaq çətin idi. Amma ürəyincə idi bu səs, ruhuna sakitlik gətirirdi.

...Bir, iki, üç. Bu ki, anasının səsidir, bəs niyə ağlayır? Yazığı gəldi anasına, ölməmişəm, sağam demək istəsə də, səsi çıxmadı. Anasını ovutmaq istəyi ilə tanrıya yalvaranda , ilahidən elə qəfil ağrı duydu ki, bütün ruhu səksəndi, anidən qışqırdı. Qışqırığı əks-səda verdi, şükür, özünə gəldi, dedi kimsə.Yarıyumulu gözləri ilə ətrafındakılara baxdı, ağxalatlı idilər. Həkimin yalvarış dolu səsinə eşitdi: Bir az da güc ver, güc ver, körpə boğula bilər. Yadına düşdü hamilə olmağı, doğuş sancısı ilə xəstəxanaya gətirilməyi. Boğulmaqda olan körpəsinə ürəyində mərhəmətmi, məhəbbətmi, yazıqlıqımı, nəse qəribə bir hiss yarandı. Ağrıdan güclü idi bu hiss. Bu anda tək istəyi körpəsinə həyat vermək, onu xilas etmək idi, öz həyatı bahasına olsa belə. Gücü yetəcəkdimi buna, fələk imkan verəcəkdimi, bilmirdi... Körpəsinin sağ qalması üçün öz həyatını verməyə hazır olduğunu bəyan etmək istəyi keçdi ürəyindən: "Allahım, balama qıyma, ona yaşamaq haqqı ver!" Canındakı ağrıyla tanrıya yalvarmaq çətin idi ona, çox çətin. Amma kimsədən xəbərsiz acizənə yalvarırdı, ürəkdən yalvarırdı... Anası da yalvarırdı tanrıya, körpədən çox, onun üçün dua edirdi. Bir anlığa anasına acığı tutsa da, ürəyi ağrıdı onun bu halından.

...Bir, iki, üç. Bütün gücünü toplayaraq ağrının son ucuna qədər getdi, daha yol yox idi, burda onun dünyası bitirdi, bəmbəyaz dünya başlayırdı. Bu bəyazlığa adlayanda körpə qışqırığı eşitdi. Bu qışqırıq səksəndirdi onu. Pəmbə buludlar da hərəkətsizləşdi həmin an. Həyat verdiyi körpəsinə baxdı, baxdı... Ürəyindən onu öpmək, duz kimi yalamaq keçdi. Gücü yetmədi bəmbəyaz, pəmbə buludlardan aşağı enməyə. Qayınanasının "oğlandır, şükür, salamatdır" sözlərini eşidəndə ürəyi doldu, gözləri yaşardı... Bu göz yaşları heyətdə gözləyən ərinin əlindəki çiçəklərə səpələndi. Bəyaz ucalıqdan son dəfə körpəsinə, anasına, doğmalarına boylandı, tanrısına şükür etdi... Razi idi Allahından... körpəsinə nəfəs verməyə macal vermişdi ona. Dünyanın qurtaracağından gələn səslər hələ də kəsilməmişdi, laylaya da oxşayırdı, ağıya da...

Bir, iki...

Nemət TAHİR

YAĞIŞ YAĞSIN, YAĞMASIN?

Ərşad maşın durağına təzəcə çatmışdı ki, qarovulçu Xankişi babanı görüb:

- Sabahın xeyir, ay baba, necəsən? Deyəsən, gecikmişəm? - söylədi.

Xankişi baba:

- Yox, ay bala, hələ ikicə maşın çıxıb, onlar da elə adamdırlar ki, canları çıxar, ciblərindən pul çıxmaz.

Xankişi babanın 60-dan çox yaşı vardı. Ömrünün 35 ilindən çoxunu bu duraqda qarovulçuluq etmişdi. Artıq buradakı maşınları doğma balası kimi sevirdi Xankişi baba. Gecələr yuxusuna haram qatıb onları qoruyurdu axı! Necə ki qoca aslan öz balalarını qoruyur. Bəzən maşınlardan hansısa satılardisa, Xankişi baba çox pis olar, hətta gizlicə ağlayardı. Bunu təkcə Ərşad görmüşdü. Bəlkə də bu hərəkət insanlara qəribə görünə bilər, ancaq o, peşəsini, halallığı, haqqı olan qazancı çox sevirdi.

Ərşad neçə il idi ki, bu duraqda və bir neçə şadlıq sarayının qarşısında dayanan maşınların təkərlərini qaraldıb, özü demişkən, "çörəkpu" qazanardı.

Onlar ailədə 4 nəfər idilər (Əslində, üç nəfər. Çünki atası Kamil Füzuli uğrunda gedən döyüşdə əsgər yoldaşlarını xilas etmək üçün üzərinə mina bağlayıb özünü tankın altına atmışdı. Ancaq Sevər övladlarına atasızlığı hiss etdirməmək üçün yemək yeyəndə, çay içəndə Kamilin boşqabını, bardağını da süfrəyə düzərdi. Artıq 12 ilə yaxın olardı ki, Kamil canlı olmasa da, ruhən ailəsi ilə birgə süfrə başında əyləşirdi. Bəlkə də Sevər bunu özü üçün edirdi, ən əsası. Axı Kamil öləndə onun 25 yaşı tamam olmamışdı, cavan qadın idi,

o da zaman keçəndən sonra kimisə sevə bilərdi. Tələbatına, hisslərinə, istəklərinə təslim olardı. Ancaq o, bu yolla bütün duyğularını ürəyinə gömdü ki, nə uşaqlarına, nə də özünə Kamilin yoxluğunu hiss etdirdin).

Atası öləndə Ərşadın iki yaşı olmamış, Elcan isə hələ doğulmamışdı. Sevər ərinin öldüyü gündən min bir əzab-əziyyətə qatlaşdı, kirpiyi ilə od götürdü. Övladlarının bütün ehtiyaclarını ödəyə bilməsə də, heç onları ac da qoymadı. Bu çətinliklərdən və təklidən bezən Sevər intihar etmək fikirinə də düşdü, ancaq Kamilin ona yadigar qoyub getdiyi iki övladının xətrinə yaşadı...

Ərşad 10 yaşına çatanda anasının çox əziyyət çəkdiyini görüb, bir müddət anasından gizli dərns adı ilə evdən çıxıb küçələrdə siqaret, lotereya satdı.

Bir axşamüstü Sevər çörək zavodundan çıxaraq, yorğun halda bazardan keçib evə gedirdi. Birdən qulağına tanış bir səs gəldi: "Siqaret var, siqaret... loto var, axşam oynayır, bəxtinizi sınayın."

Sevər çönüb əlində siqaret, lotereya, çiyində zənbil Ərşadı görəndə dünya başına yıxılmışdı.

Əsəbdən ona bir sillə də vurmuşdu. (Halbuki o, balalarına güldən ağır söz demirdi). Ağlaya-ağlaya Ərşadın qolundan tutub evə gətirmişdi:

- Nəyin çatmır? Əlimdən gələni edirəm ki, siz yaxşı dolanasız, heç kəsdən geri qalmayasız. Nə məcburdur ki, gedib küçələrə düşmüşən? Niyə məktəbdən yayınırsan?

Ərşadın cavabı qəti olmuşdu:

- Mən oxumayacam, işləyəcəm. Sən çörək zavodunda səhərdən axşama kimi işləyib yorğun gəlirsən, gecə də rahat yatmayıb şərf, əlcək, papaq toxuyursan ki, satıb bizi saxlayasan. Yox! Mən işləyəcəm, sən də ya zavodda işlə, ya da toxuculuqla məşğul ol.

Ərşad bu sözləri deyəndə Sevər on yaşlı bu uşağın üzündə bir kişi sərtliyi, ailəcanlılığı görmüşdü. Ona bir anlıq elə gəlmişdi ki, Kamil canlanıb qarşısında durmuşdu. İxtiyarsız olaraq: "Yaxşı, oğlum, necə istəyirsən, elə də olsun", - demişdi Sevər. Artıq həmin hadisədən bir neçə il keçmişdi...

- Babacan, axşam saat ikinin yarısına kimi şadlıq sarayının qarşısında dayandım, gec yatdığım üçün yatıb qalmışam, - dedi Ərşad.

- Ay bala, sən yaman əziyyət çəkirsən. Allah hər kəsə sənini kimi övlad qismət eləsin. Axşam zəhmətinə dəyəcək bir şey aldınmı, barı?

- Şükür, ay baba, 7-8 manat oldu. Çox olardı ey, bir necə "papa uşağı" maşınlarını təmizlətdilər, ancaq heç nə vermədilər. Haqqımı istəyəndə məni döymək istədilər, aradan birtəhər çıxdım.

- Ay bala, Allah onların boynun qırsın, axı onlar nə qanırlar ki, aclıq, kasıblıq nə deməkdir?! Sovet hakimiyyətinin vaxtı olaydı, onların dərşini boğazından çıxardardılar ki, ay qoduqlar bu maşını hardan almısınız, nə ilə almısınız?! Allah Qorbaçovun evin yıxsın, dağıtdı gül kimi fəhlə hökumətin.

- Eyyy, ay baba, sən yenə başladın?

- Yox, ay oğul, sənnən mübahisə edəsi deyiləm. (Bu mövzuda onların arasında çox mübahisə olmuşdu, hərəsi də özünə görə haqlı idi. Hər mübahisədən sonra Ərşad fikirləşirdi ki, deyilənə görə azad edilmiş qullar özünə yeni ağa axtarar. Axı bizə azadlığı havayı verməyiblər, qanımızla qazanmışıq. Niyə köləliyin həsrətini çəkirik?) Odey, bank müdiri maşını çıxardır, get gör bir şey qopara bilərsən...

Axşam saat 10 olardı. Payız olduğu üçün hava tez qaralmışdı. Ərşad marşrutdan düşüb yaşadıkları “Gecəqondu” qəsəbəsindəki evlərinə tələsirdi. Bu axşam işi yaxşı olmuşdu; evə bazarlıq etdikdən sonra 5 manatı da qalmışdı. Əgər belə olsaydı, Elcana ayaqqabı almaq üçün lazım olan pulu toplayacaqdı.

Evə çathaçatda siqareti atıb, nanəli saqqız çeynəməyə başladı ki, anası siqaret çəkdiyini hiss etməsin...

Dar küçə ilə evə doğru getdikcə işığı yanan evlərdəki uşaqlar haqqında fikirləşdi, gözünün qabağında canlandı onların etdikləri: Kimi sabahkı dərslərini hazırlayır, kimisi aldığı qiyməti işdən gələn atasına göstərüb sevincini bölüşür. Ana və ataları onları öpüb, fəxr etdiklərini deyirlər. Atası və anası yanında olan, qayğısız uşaqlar necə də xoşbəxtdirlər, ilahi...

Ərşadın gözləri doldu. Atası üçün burnunun ucu göynədi. Atasının əsgər şinelinin qoxusunu hiss elədi. (Hər evə gələndə onu bağına basar, bir müddət buraxmazdı.) Döngəni dönəndə Ərşad sanki yuxudan ayıldı, evə çatdığını hiss elədi, öz-özünə:

- Anama və qardaşıma şükür, - dedi.

Qapını açıb içəri keçdi, paltosunu çıxarıb:

- Axşamınız xeyir!

Qardaşı dərslərini hazırlayır, anası isə corab toxuyurdu. Anası durub yemək isitməyə getdi.

- Qadan alım, ay qaqa, nətərsən, dərslərin necə gedir? Möhkəm ol, yaxşı çalış, bütün ümidimiz sənsən...

Qardaşı dinməmiş mətbəxdən anasının səsi gəldi:

- Qardaşı, onun gündəliyinin arasına bax, qardaşın əlaçdır, direktor bizə təşəkkür göndərib.

Ərşad Elcanı qucağına alıb, öpə-öpə, sevinə-sevinə:

- Qurban olum sənə, üzün ağ olsun, ay qaqa... mənə çox sevindirdin...

Birlikdə şam etdikdən sonra iki qardaş yatmağa getdilər... İki çarpayılı otaq... divarda xalça... xalçanın üzərində atasının əsgər yoldaşları ilə hərbi geyimdə əliləhləli şəkli... Sağ tərəfdə Azərbaycanın xəritəsi... Sol tərəfdə isə Azərbaycanın bayrağı...

Yatağa girib ordan-burdan söhbət edib, deyib-güldülər... Ərşad yolda fikirləşdiklərinə görə peşman oldu.

- Elə bizim ailə də xoşbəxttir də, halal çörəyimiz, yatacaq yerimiz və ən əsası, mehribançılığımız var. - deyərək şükür etdi Allaha.

Bu fikirlərlə yatmaq istəyirdi ki, birdən göy guruldadı. Ərşadın sevincdən üzü güldü:

- Qaqa, Allaha yalvar yağsın; səhərə iki toy var, məşinlərin təkəri yaxşıca batsın, mən də təmizləyib çox pul qazanım.

Qorxmuş və narazı halda, Ərşada tərəf çönən Elcan:

- Niyə elə deyirsən, ay qaqa? Yağış yağsa, ayağım su olacaq... Ayaqqabımın altı yırtıqdır axı....

Ərşadın gözləri doldu, nə deyəcəyini bilmədi... İndi neyləsin, yağış yağsın, yağmasın?!...

Vahid ASLAN

MÜƏLLİM

Bayaqdan pəncərə qarşısında dayanıb, qar dənəciklərini seyr edə-edə sabahkı tədbirdə nədən danışacağımı düşünürəm... Bayırdakı şaxtalı və qarlı hava məni çəkib düz 56 il əvvələ, 1958-ci ilin soyuq bir qış gününə aparır...

Onda hələ birinci kursda oxuyurdum. On doqquz yaşım tamam olmamışdı. Bir çoxları kimi mənim də atam müharibədən qayıtmamış, yetimçilik və kasıbçılıqla qol-boyun olub, birtəhər bu günümə yetişə bilmişdim. O vaxtlar qara dam adlanan torpaqdan qazma evimizdə, çıraq işığında anamın yanıqlı bayatılarını dinləyə-dinləyə, bir qarnı ac, bir qarnı tox, nicat yolumu vərəqləri saralmış, ərpimiş kitablarda tapmışdım. Yalnız kitablər məni xilas edə bilirdi. Xilas etdi də... Əvvəl-əvvəl kitablər məni qaranlıq quyunun dibindən çəkib çıxartdı. Sonra da işləməkdən qançır-qançır olmuş əllərimdən tutub işıqlı bir dünyaya - universitetə gətirdi... Universitetdə də biri-birindən müdrik, biri-birindən işıqlı müəllimlərim məni təkcə elm zirvəsinə deyil, həm də insanlıq zirvəsinə ucaldılar... İndi sabah belə müəllimlərimdən birinin - Mir Cəlalın xatirə gecəsində çıxış etməliyəm. Onun haqqında günlərlə danışsam belə, işıqlı xatirələrim bitib-tükənən deyil. Sabah hansı xatirədən bəhs edəcəyimi isə hələlik qətiləşdirə bilmirəm. Lakin bir xatirə anı var ki, ...onu mütləq danışacağam...

1958-ci ilin soyuq qış günü idi. Birinci kursda oxuyurdum. Mir Cəlal müəllimin dərsi idi. Dərs danışmağa çıxdım. Hündür boylu, arıq, utancaq bir oğlan idim. Cəlil Məmmədquluzadənin əsərlərindən həvəslə, uca səslə bəhs edirdim. Müəllimin diqqətini cəlb edə bilmişdim. O, maraq dolu baxışlarını bir an belə, məndən yayındırmırdı. Gah hündür boyumu, gah da cırıq botinkalardan çıxan barmaqlarımı süzürdü. Birdən nəzərlərini məndən ayırıb pəncərəyə yaxınlaşdı. Bir qədər yağan qarı seyr etdikdən sonra dönüb mənə yaxınlaşdı. Mehribancasına əlini çiynimə qoydu:

- Sən istedadlı tələbəsen, mühakimələrin dolğun və dürüstdü. Özün də yaxşı oğlana oxşayırsan, - deyib, qayğılı-qayğılı gülümsündü.

- Keç əyləş, adın necə oldu?..

- Adil, - deyər, inamla cavab verdim.

- Tənəffüsdə kafedraya, yanıma gələrsən, - deyib, astadan qulağıma pıçıldadı... Zəng vuruldu. Mir Cəlal müəllim bir daha mənə baxıb, sinfi tərk etdi. Anladım ki, getməliyəm. Kafedrada məni gözləyəcək...

Utancaq olduğumdan, ayaqlarımı zorla sürüyə-sürüyə kafedraya yaxınlaşdım. Bir qədər qapının yanında dayanıb, özümü ələ aldım. Qapını açdım. Məni gözləyirdi.

- Əyləş! Deyib, mehribancasına yer göstərdi.

Onunla üz-büz əyləşdim. Bir qədər məndən sorğu-sual etdikdən sonra, gələcəkdə savadlı bir elm adamı olacağımdan, xalqıma xeyir verəcəyimdən danışdı. Onu dinlədikcə heç zaman üzünü görmədiyim atamı xatırladım. İçim qürur hissiylə süsləndi. Ürəyim dağa döndü. Sonra o, kağıza bükülü pulu mənə uzadaraq:

- Havada şaxta var, ayaqlarını don vurur. Elə indi gedib, özünə qış ayaqqabısı alarsan...

Sözlərini tamamlamağa imkan vermədim. Pulu da götürmədim. Qapını açıb, bir andaca otağı tərk etdim. O, sakitcə, heç nə demədən arxamca baxırdı...

Həmin gün özümü çox narahat hiss etdim. Dünya gözlərimdə qara rəngə boyanmışdı. Haradasa taleyimi qarğıdım. Atasızlığım yenidən məni öz ağuşuna aldı. Lakin bir şey məni daha çox üzürdü. Mənə qarşı bu qədər diqqətli olmağına rəğmən, müəllimimə qarşı hörmətsizliyim. Düşünürdüm ki, gərək pulu götürməsəm də, bunu mədəni şəkildə edəydim. Birdən-birə müəllimimə arxa çevirib, otağı tərk etməyəydim... Bu hissələr məni rahat buraxmırdı. Sabah dərsdə Mir Cəlal müəllimin üzünə necə baxa biləcəyimi qərarlaşdırırdı bilmirdim...

Sabahkı dərsdə, heç nə olmamış kimi, Mir Cəlal müəllim mənimlə həmişə olduğu kimi davrandı. Bir dəfə də olsun ayağıma – cırıq botinkama baxmadı. Nədənsə günlər ötdükcə ona – müəllimimə qarşı hissələrim daha da doğmalaşırdı. Bütün bu imkanları isə mənə onun özü yaradırdı. Getdikcə onun ürəyinin böyüklüyünü daha aydın görürdüm. Onu seyr etdikcə müəllim olmaq istəyim bir az da alovlanırdı.

Həmin hadisədən iki ay ötüb keçmişdi. Bir gün də,.. Demə, həmin gün mənim ad günüm imiş. Düzünü desəm, hansı gün doğulduğumu çoxdan unutmuşdum və heç qeyd də etmirdim. Cib boş, qarın ac, səni üzürsə ehtiyac, nə ad günü?!. Həmin gün sonuncu dərs Mir Cəlal müəllimin idi. O, sinfə daxil olarkən əlində bir bağlama da var idi. Dərs o qədər maraqlı oldu ki, nə zaman zəng vurulduğundan xəbərimiz olmadı... Müəllim hələ də sinifdə idi. Biz tələbələr isə müəllimdən qabaq heç vaxt sinfi tərk etməzdik. Bu ara Mir Cəlal müəllim bağlamayı qoyduğu yerdən götürdü. Üzünü bizə tutaraq, gülümsündü:

- Uşaqlar, deyirsiniz, bu gün Adilin ad günüdür, eləmi?!

Hamı təəccüblə mənə boylandı. Elə özüm də təəccübləndim. Yalnız bir nəfər - qrup yoldaşım Vidadi gülərək:

- Bəli, müəllim, Adilin ad günüdür, - deyə, bildirdi. İndi xatırladım ki, iki həftə öncə Vidadi məndən tərcümeyi-halımı soruşmuşdu... Mir Cəlal müəllim sözüünə davam etdi:

- Gəlin, çalışqan və intizamlı bir tələbə kimi Adili ad günü münasibətilə alqışlayaq!

Hamı əl çaldı, məni təbrik etdilər. Sonra müəllim bağlamayı – ad günümə hədiyyə kimi mənə təqdim edib, sinfi tərk etdi...

Mir Cəlal müəllim mənə bahalı bir ayaqqabı almışdı. Elə bil ayağımın üstündə tikilibmiş. İsti və yaraşlıq idi. İndi anladım ki, vaxtilə Vidadinin tərcümeyi-halımı soruşmağı da Mir Cəlal müəllimin "qurğusu" imiş...

Axır ki, cırıq botinkadan canımı qurtara bildi... Günlər ötdükcə yetimçiliyin və atasızlığın acı burulğanından azad olmağa başlayırdım. Özümü daha inamlı və arxalı hiss edirdim. Beləcə, təhsilimi başa vursam da, universiteti tərk edə bilmədim. Bu isti və işıqlı ocağa əbədi bağlandım. Bütün bunların əsas səbəbkarı isə o, idi – Mir Cəlal müəllim!

İndi 75 yaşım var, professoram. Deyilənə görə, yaxşı insanam. Mir Cəlal müəllim kimi...

... Pəncərənin o üzündə narın-narın qar yağır. Pəncərənin bu üzündə hələ də həyəcanımı boğa bilmirəm. Sabah, Mir Cəlal müəllimin xatirəsinə həsr olunmuş tədbirdə, onunla bağlı xatirələrimi dilə gətirəcəyəm...

Qəşəm NƏCƏFZADƏ

GƏNCƏ GÖYÜ

Nə vaxt ki atam böyük qardaşım Əlmurada “gözün üstə qaşın var” deyirdi, o da o saat başlayırdı evdə açar axtarmağa. Açar bəzən tez tapılırdı, bəzən də gec. Tez tapılında kədərlənirdik, çünki qardaşım Əlmurad ağzından heç nə qaçırtmırdı və biz də gülüb-eləmirdik. Elə ki gec tapılırdı, Əlmurad başlayırdı açarın tarixini və bu tarixdə öz taleyini danışmağa. Elə odlu-alovlu danışdı ki, elə bil atəşli sözlər ağzını, dilini pörşələyirdi.

Danışığındakı əsas fikir bu idi ki, o, 1988-ci ildə Rostovda hərbi xidmətdə olanda bir qızla tanış olubmuş, ona vurulubmuş, o da bunun üçün ölmüş. Leyli və Məcnun bunların yanında yalanmış. Sevgi o qədər güclü imiş ki, qız Rostovdakı evinin açarını veribmiş, qızın dilincə desək (Əlmurad belə deyir), bizim Əliquluşaya.

Açarın evdə itməyinə əsas səbəb nə idi? Əlmurad açarı elə bir yerdə gizlədirdi ki, sonra həmin yer özünün yadından çıxırdı. Yenə başlayırdı evin altını üstünə çevirməyə, rostovlu qız haqqında təzə xəbərlər üyütməyə.

Bəs Əlmuradın açarı tez-tez axtarmaqda məqsədi nə idi, bunu nədən və kimdən ötrü edirdi? Səbəb o idi ki, atam ona iş buyuranda və iş də gedib kötüyə dirənəndə Əlmurad başlayırdı açar axtarmağa. Bu da ondan ötrü idi ki, guya buralar onun könlüncə deyil, hirsəndirib-eləsələr, elə bu gecə Gəncə qatarı ilə gedər Bakıya, ordan da Rostova. Ev orda, eşik orda, arvad orda, uşaq orda. Daha buralarda nə iti azıb ki, gündə mal yeri kürüyə, qoyun mizi çıxarda, ağac dibi belləyə, nar bağını külləyə. Ondansa çıxıb gedər Rostova. Bəy oğlu bəy kimi işləyər Rostovun bazarında.

Ona görə biz evdə Əlmuradın qabağında dura bilmirdik. Açar itəndə, özümüz də əl-ayağa düşüb axtarırdıq. Tapılında evdə hamımız, xüsusən, mən və balaca bacı- qardaşlarım başlayırdıq açara tamaşa eləməyə. Hərdən də barmağımızı açara toxundurub dodağımıza vururduq. Elə bu vaxt Əlmurad açarı götürüb başlayırdı qapıların kilidlərinə salmağa. Bir-iki dəfə o tərəf-bu tərəfə burub (ağzını da o cür burcudurdu) keçirdi o biri qapılara. Hamısını yoxlayırdı, düz gəlməyəndə bir-iki ağız rusca söyürdü və bu söyüşlər də bizim çox xoşumuza gəlirdi.

Bunu da ərz eləyim ki, biz Qərbi Azəbaycandan köçüb məskunlaşmışdıq Gəncədə. Bir-iki davar-duvarımız vardı, satdıq, Gəncə çayının (Samux tərəfində) sahilində on sota yaxın torpaq sahəsi aldıq. Sonra da bu torpağı tutdurduq göy-göyərteyə. Göy-göyertini də tutdurduq bazarlara. Canım sizə desin, hara getdik, göy-göyerti ilə tanındıq. Hətta atamın adının əvvəlinə bir “göy” sözü də artırdılar: Göy Səfərəli. Biz də Göy Səfərəlinin göy uşaqlarıydıq.

Harda var, harda yox, atamın çoban dostunun oğlu Mərdan axşamüstü, şərin şəhər, darın dar vaxtı gəlib çıxdı bizə. İlk sözü bu oldu ki, ayə, başınıza soyuqmu dəyib, dünən axşam Rostovdan gəldim, Gəncədə su qiymətinə olan göy, Rostovda od qiymətinədir. Bu sözü eşidən kimi atamı od götürdü, Əlmuradı su. “Rostov” sözünü eşidən kimi Əlmuradı bərk tər basdı, cımcılıx suya batıb-çıxdı, tər dabanıyla getdi.

Atam sevincək dedi:

- Rostovda evimiz də var, çöldə ki qalmayacağıq. Açarı da budey (Əlmuradı göstərərək), cibimizdə.

Atam aradabir Əlmurada nəzər saldı, gördü ki, rəng alıb, rəng verir, daha doğrusu, rəngi vəzəri kimi göyərüb, şüyüd kimi boşalıb, ispanax kimi saralıb.

Nə başınızı ağrıdım, elə günü səhərdən kim qarıya gəldisə, dedik, göy-göyərtni bu il çor vurub, həyatimizi külək sovurub, evimiz yıxılıb. Vallah-billah nə göy var, nə göyərtni. Alverçi arvadın biri atama qayıtdı ki, siz nətər adamsınız, elə yaxşı eləyib adına “Göy Səfərəli” deyirlər.

Atam elə bu dəqiqələrdə Rostovun xəyalında idi, arvadın nə dediyini eşitmədi. Eşitsəydi, bu məsələ bir ilin göyərtni “sezonuna” başa gələcəkdi.

Nə başınızı ağrıdım, səhər saat 5-də çatdıq Rostovun bazarına. Atamdı, Əlmuraddı, Mərdandı, bir də mən. Düz üç maşın göyərtni vurmuşuq, bax belə, kefin istəyən. Rostov da ki, nə Rostov; aşırıq demiş: yemə, içmə, gül camalına tamaşa elə. Tərəkəmə ola, Rostov ola, yəni ki, at suyu görür, su da atı, daha burda fiştirix nəyə lazım?

Ayrı piştaxtalara da göy vermişik. Atam ora da nəzarət eləyir. Amma Əlmuradın kefi yoxdur. Elə bil suya düşüb-çıxıb, burnunu balıq qarmağı kimi sallayıb.

Gələndən atam ona tapşırıb ki, göylərin saralan yarpaqlarını qırıb atsın. Hələ birinə də əlini vurmayıb. Dünya vecinə deyil. Elə bil Rostov üçün dava eləyən bu adam deyilmiş?

Mərdan göy alan bir rus qızını söhbətə tutmuşkən, mən Əlmuradı çəkdim bir kənara. Dedim: - Qağa (biz tərəflərdə böyük qardaşa Qağa deyirlər), evin açarı üstündə?

Dedi: - Yox, yadımdan çıxıb qalıb evdə.

Elə bil başıma daş düşdü.

Dedim: - Qağa, indi mən gəlinbacını görməmiş gedəcəyəm? Qardaşım oğlu mənə nə deyər? Deməzmi, ay əmi, Rostova gəlmisən, burdan bura mənə dəyməmişən.

Qolumla burnumun suyunu silib yüngülcə kövrəldim. Sonra qağamın qolundan tutub kənara çəkdiyim yerdən bir az da kənara çəkdim.

- Qağa, açar yoxdur, eybi yox, evin ki yerini bilirsən, gedək axşamüstü gəlinbacıya dəyək.

Əlmurad yerdəki mandarin qabığına təpik vurub dedi:

- Məsələ burasındadır ki, evin də yerini itirmişəm.

Daha dinmədim.

Canım sizə ərz eləsin; elə bu yerdə göy-göyərtnin şıdırğı gedən vaxtı bazara elə bir sükut çökdü kü, göyün üstündə fırvıra vuran milçəyin qanad-

larının səsi aydınca eşidildi. Bazarın girişindən bir dəstə adam gəlirdi, heç birinin də səsi çıxmırdı. Ancaq ortada uca boylu bir qadın mətin adamlarla irəliləyirdi. Hərdənbir yanındakı kişiyyə nəsə deyirdi. Kişi də dəftərçəyə qeyd eləyirdi. Bəlkə də 38 yaşı olardı, bəlkə də heç olmazdı. Saçını “kare” vurdurmuşdı, qısa olsa da, şələlə kimi qayadan atılmaq vəziyyətində idi. Üzü xəfif bir təbəssümdən tez-tez dəyişirdi. Baxışında mehribançılıqla peşmançılığın qarışığı aydın hiss olunurdu, bu ona yaraşıqverirdi. Tez-tez yeriyirdi, kimdənsə üzr üstəməyə gələnə oxşayırdı.

Yaxınlaşdıqca üzündəki mehribançılıq daha da artırdı. Elə bil o, körpə bir uşağı qucağına götürməyə tələsirdi. Sanki həmin uşaq da uçurumdan yıxılacaq anında idi.

Qadın çoxdanın tanış kimi bizim piştaxtanın qarşısında dayandı. Heç bir kəlmə də danışmadı. Amma üzündən elə görünürdü ki, guya o, bizə salam verib və bizdən də salam alıb. Hələ xeyli söhbətlər də eləyib. Amma aramızda heç bir söhbət-zad olmamışdı.

O, əlini uzadıb dörd dəstə göy götürdü. Göyə xeli tamaşa elədi, dəstənin bağını ehmalca açdı, əlləri ilə daraqladı. Sonra onu düz burnunun ucuna tutdu. Dərindən və acgözlüklə göyü qoxladı.

Biz çaşbaş qalmışdıq. O, göyü dönə-dönə qoxlayırdı. Gözlərindən yaş axırdı. Yaş yanaqlarında şırım açmışdı, damcılar bir-birini qovaraq göyü isladırıdı. Elə bil göyün üstünə şəh düşmüşdü. Birdən o, hönkürməyə başladı. Aşağı əyildi, dizlərini qatladı, göyü qoxlaya-qoxlaya xeyli ağladı.

Atam, mən, Əlmurad və Mərdan ayaq üstə qurumuşduq. Elə bilirdik ki, nəsə bir günah işlətmişik. Ətrafdakı adamlar suya-buza dönmüşdülər. Xeyli keçəndən sonra qadın yavaş-yavaş ayağa qalxdı. Göy dəstələrini dodaqlarına sıxıb acgözlüklə yenə qoxladı və ağlaya-ağlaya Azərbaycan dilində dedi:

- Gəncə göyü. Mən neçə illərdi Gəncə göyünün həsrətini çəkmişəm. Hər yerdə, bütün dünyada bu qoxunu axtarmışam, ancaq tapa bilməmişəm.

Sonra mehribanlıqla bizdən soruşdu:

- Azərbaycanlısınız?

Atam, Əlmurad, mən və Mərdan – dördümüz də bir ağızdan cavab verdik:

- Hə.

- Gəncədənsiniz?

Yenə xorla dedik:

- Bəli, Gəncədənik.

- Gəncənin harasındasınız?

- Gəncə çayının aşağı sahilində yaşayırıq. Samux tərəfdə. Çayqıraxlıyıq.

O, yenə əlindəki göyləri var gücü ilə qoxladı, gözləri yaş içində boğulurdu. Yenidən “Uyyy” - deyib ah çəkdi.

- Gəncə göyü. Bu ətri heç harada tapa bilmədim, aradım, axtardım, heç nə Gəncə göyünün qoxusunu vermədi.

Birdən-birə mən ürəklənib soruşdum:

- Xanım, bəs siz kimsiniz?

- Mən erməniyəm, erməni qızıyam.

Bu sözü eşidən kimi, elə bil bizi elektrik vurdu. Geri atılmaq istəsək də, bacarmadıq, möhkəmcə yerimizə mıxlanmışdıq.

O, yenə göyləri hiçqıra-hiçqıra qoxladı.

- Mən də Gəncədənəm, - dedi. - İkinci şöbədə, Maksim Qorki küçəsində yaşayırdıq. Pivə zavodunun yanında. O vaxt köçüb əvvəlcə Moskvaya, sonra isə Rostova gəldik. Heç vaxt Gəncəni unuda bilmədim.

Qadın yenidən göyləri qoxladı və son dəfə balasını öpürmüş kimi, qoxunu ciyərlərinə çəkdi.

- Bir dəfə Gəncəni görsəydim, ölsəm də, heç bir arzum olmazdı, - dedi.

Ağlamağın özü ona bir yaraşlıq verirdi. Boy-buxununu, gərdənini, üz cizgilərini daha da zinətləndirirdi. Sanki həsrət, xiffət onu gözəlləşdirmişdi. Bəzən məğlubiyyətin özü qadına xüsusi bir gözəllik verir. Bəli, o, məğlub olmuşdu.

Baxdım ki, atam yaman kövrəlib. Əgər mən vaxtında dinməsəydim, hönkürəcəkdə. Yadına Göyçə düşmüşdü. Göyçədə qoyub gəldiyi evləri, göy biçənəklər, qoyun çəhlimləri onu doyunca ağladacaqdı.

- Xanım, çox sağ olun, nə qədər lazımdır, göy-göyertidən götürün, - dedim.

Qadın dəstələri qoxlaya-qoxlaya zəmbilə yığırdı. Sevincində göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Aradabir əlini saxlayıb göyü qoxlayaraq deyirdi:

- Nə gözəldi Gəncə göyü.

Sonra götürdüyü dəstələrin beşqat pulunu verdi, bizlə xudahafizləşib getdi. O saat kənardakı adamlar gətirdiyimiz göyləri yarım saatın içində göyə götürdülər.

Ayaqlarımız elə bil yerə quylanmışdı. Traktor da gəlsə, bizi yerimizdən qopara bilməzdi. Handan-hana atam dilləndi:

- Gedəyin, bu gecə qalaq Əlmuradgildə. Sabah danüzü Rostovdan çıxarıq.

Əlmurad utana-utana: - Ata, açar evdə qalıb, - dedi.

Atam lap hirsləndi.

- Açar cəhənnəmə qalsın, evin ki yerini bilirsən.

- Bilmirəm, evin yeri də yadımdan çıxıb.

Atam bu dəfə lap cin atına mindi.

- Ayə, ay fərsiz bala (əlini yelləyə-yelləyə), o açara görə, bu Rostova görə, sən mənə neçə illərdi qorxu altında saxlamısan. İndi belə deyirsən, ay köpəyoğlu? (Atam hirslənəndə özünə də söyürdü).

Birdən-birə Əlmurad ciddi bir görkəm alıb son sözünü deyən müttəhim kimi dilləndi:

- Ata, əsgərlik vaxtı evləndiyim qız erməni idi.

Atam cin-cin oldu. Bir yerə baxdı, bir göyə baxdı, elə bil nəsə axtardı, tapa bilmədi. Əlacsız qalıb ayağımızın altındakı iki dənə kubik daşı üst-üstə qoyub aldı qucağına, otuz metr aparıb kənara tulladı, sonra qayıdıb gəldi yanımıza.

Atam nə üçün belə elədi, bunun məsələyə nə dəxli vardı, bilmədim.

